

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	ความซับซ้อนในอัตลักษณ์ของ “แรงงานนอกระบบ”: กรณีศึกษาคนงานหญิงผลิตผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดลำพูน
ผู้เขียน	นางสาวธัญลักษณ์ ศรีสง่า
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)
คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จามะรี เชียงทอง กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ความซับซ้อนในอัตลักษณ์ของ “แรงงานนอกระบบ”: กรณีศึกษาคนงานหญิงผลิตผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ทำความเข้าใจถึงการเลือกจัดความสัมพันธ์ของคนงานหญิงผลิตผ้าฝ้ายทอมือที่มีต่อความสัมพันธ์ที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งความสัมพันธ์ภายในระบบอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ในครัวเรือน กลุ่มเครือญาติ และในชุมชน และ (2) เพื่อทำความเข้าใจถึงการเลือกนิยามตนเองของคนงานหญิงผลิตผ้าฝ้ายทอมือในระบบอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ลดทอนอัตลักษณ์คนงานหญิงให้เป็นคนด้อยอำนาจจากการนิยามว่า “แรงงานนอกระบบ” โดยใช้กรอบคิดเรื่อง “แรงงานนอกระบบ”: การเมืองของการจัดจำแนกประเภท และความซับซ้อนในการนิยามอัตลักษณ์ของคนงานหญิงในระบบอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน มาใช้ในการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า การควบคุมคนงานหญิงของอุตสาหกรรมผลิตผ้าฝ้ายทอมือในหมู่บ้านเป็นการผสมผสานระหว่างวิถีคิดแบบทุนนิยมที่เน้นการสร้างผลประโยชน์สูงสุด และการควบคุมผ่านพื้นที่ทางสังคม ในส่วนของวิถีคิดแบบทุนนิยม การสร้างผลประโยชน์สูงสุด ถูกแปลงมาเป็นวิถีคิดแบบ “เร็ว และ ถูก” โดยเจ้าของโรงงานได้สร้างพื้นที่ควบคุมไปในทุกมิติชีวิตของคนงานหญิงไม่ว่าจะเป็นบ้าน โรงงาน ชุมชน และวิถีคิดของคนงานหญิง รวมทั้งนำเอาวิธีการจ่ายค่าจ้างแบบ “รายชิ้น” มาใช้ โดยวิธีการทั้งหมดนี้ก็เพื่อเร่งรัดให้คนงานหญิงทำงานเร็ว ส่วนกระบวนการทำให้คนงานหญิงเป็นแรงงานราคาถูก เกิดขึ้นจากนายจ้างนำเอาเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของชุมชนมาสร้างค่านิยมที่มีต่องานทอผ้าว่าเป็นงานของ “แรงงานผู้หญิงราคาถูกในชนบท” รวมทั้งมีกระบวนการตอกย้ำด้วยการจัดแบ่งงานออกเป็น ส่วน ๆ เพื่อให้คนงานหญิงกลายเป็นแรงงานเฉพาะด้าน

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงการให้ความหมายที่มีต่องานทอผ้าของคนวัยหนุ่มสาว ทำให้ปัจจุบันแรงงานทอผ้ามีจำนวนจำกัด ประกอบกับภาวะตลาดที่ผันผวนทำให้นายจ้างต้องใช้การควบคุมผ่านพื้นที่ทางสังคมควบคู่กับการควบคุมด้วยวิธีคิดแบบทุนนิยม จากการสร้างความสัมพันธ์แบบ “แม่เลี้ยง” และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ เชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคธุรกิจ

ผลจากการนำเอาพื้นที่ทางสังคมมาใช้ในระบบอุตสาหกรรม ทำให้คนงานหญิงสามารถนำเอาพื้นที่นี้มาสร้างการต่อรองได้ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองลักษณะ ลักษณะแรก คือ การช่วงชิงความหมายของความเป็น “คนงาน” โดยคนงานหญิงเลือกสร้างความหมายที่หลากหลายกับความเป็น “คนงาน” ซึ่งประกอบไปด้วย ลูกน้อง ลูกจ้าง ช่างฝีมือ และยังมีการสร้างอัตลักษณ์ร่วม “พวกข้างใน” ของคนงานหญิงในโรงงาน ส่วนการสร้างพื้นที่ต่อรองในลักษณะที่สอง คือ การนำเอากระบวนการฝังตรึงทางวัฒนธรรม (Cultural embeddedness) มาใช้ ด้วยการนำเอาความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ และประสบการณ์ในวัยเด็กที่เป็น “เพื่อนแม่เลี้ยง” มาใช้ต่อรองกับระบบอุตสาหกรรม โดยการสร้างพื้นที่ต่อรองของคนงานหญิงในแต่ละลักษณะมีอำนาจในการต่อรองแตกต่างกันไป สัมพันธ์กับเงื่อนไขชีวิตของคนงานหญิง ซึ่งประกอบไปด้วย วัฏจักรชีวิต ทน และการจัดแบ่งในระบบอุตสาหกรรม

สำหรับการนิยามตัวตนของคนงานหญิงผลิตผ้าฝ้ายทอมือ สะท้อนถึงการปรับตัวของคนในชุมชนชนบทที่กำลังปรับโครงสร้าง (Rural restructuring) โดยเป็นการนิยามที่อยู่บนวิธีคิดสองแบบ วิธีคิดแรก คือ พึ่งพิงกับอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือ จากการสลับพื้นที่ชีวิตสองพื้นที่ คือ พื้นที่โรงงาน และพื้นที่บ้าน ซึ่งวางอยู่บนแนวคิดที่สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการเป็นคนงานทอผ้า และรับภาระในการดูแลครอบครัว แต่ในกรณีของคนงานหญิงที่ไม่มีครอบครัวก็หันไปมีวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยม โดยคนงานหญิงกลุ่มนี้อยู่ในกระบวนการปรับเปลี่ยนเป็น “แรงงานมืออาชีพ” ส่วนวิธีคิดที่สอง คือ สร้างทางเลือกที่หลากหลาย โดยมีอุตสาหกรรมผลิตผ้าฝ้ายทอมือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การนิยามตนเองจะเป็นการสลับพื้นที่ชีวิตระหว่างพื้นที่บ้าน พื้นที่ทำงาน และพื้นที่ชุมชน ซึ่งคนงานหญิงกลุ่มนี้อยู่ในกระบวนการปรับเปลี่ยนเป็น “ผู้ประกอบการฝึกหัด” หรือผู้ผลิตความรู้ ซึ่งกำลังทดลองสร้างพื้นที่ทางความรู้ (Knowledge spaces) ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ชีวิต และการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในปัจจุบัน คนงานหญิงจึงไม่ได้เป็นเพียง “แรงงานนอกระบบ” ที่เป็นคนด้อยโอกาส หรือเป็นแรงงานไร้ฝีมือ เนื่องจากมุมมองที่มีต่อตนเองของคนงานหญิงมีความซับซ้อนมากกว่า

Thesis Title	Complexity of Identities of “Informal Workers”: A Case Study of Female Workers in Cotton Hand-Weaving Production in Lamphun Province	
Author	Miss Thanyalak Srisanga	
Degree	Master of Arts (Social Development)	
Thesis Advisory Committee	Professor Dr. Anan Ganjanapan	Chairperson
	Assistant Professor Dr. Jamaree Chienghong	Member

ABSTRACT

The study of complexity of identities of “informal workers”: a case study of female workers in cotton hand-weaving production in Lamphun province has two objectives. The first objective is to study the way that female workers manage diverse relations in the cottage industry which consists of household relation, kinship and community relation. The second objective is to study self-definition of female workers among power relations that defined them as subordinators in the name of “informal workers”. The theoretical frameworks of study are “informal workers”: the politics of category and complexity of identities of female workers in the cottage industry.

The results of study find that the method which cotton hand-weaving industrial system uses to control female workers is the hybrid of capitalism and social spaces. The factory owners make use of capitalism by emphasizing on the maximize profits or the “fast and cheap” logic. The method that factory owners stimulate female workers to work fast is through the control of live’ spaces of female workers: consisting of houses, factories, community, female workers’ thoughts and payment by the piecework. Moreover, the factory owners use community’s history to define cotton hand-weaving as the work of “cheap female labours in rural community” and emphasizes this definition by the division of labours. So female workers are seen as labour’ specialists more than handcrafters.

However, the changing meaning of cotton hand-weaving work in the youth leads to the reduction of labours that occur while the market of cotton hand-weaving is not stable. So factory owners use social spaces accompanied by capitalism to control female workers. They

form a patron-client relation in the term “Mae Lieang” and cooperative network between entrepreneurs, government and business sectors.

The use of social spaces in the industrial system allows female workers to engage in negotiate spaces. Negotiate spaces are constructed by two characteristics. First characteristic is the contesting of the meaning of “worker”. Female workers choose to diversify the meaning of “worker” which consists of Luknong (clients), Lukjang (workers) handcrafters and construct collective identity “Phuk Kang Nai” (insiders) in the case of female workers who work in the factory. Second characteristic is the use of cultural embeddedness. Female workers use kinship system and bring childhood’s experiences as “a factory owner’s friend” to negotiate the industrial system. The negotiate spaces of female workers in each characteristic have different levels of negotiation which relate to female workers’ live conditions: life cycle, capital and dividing in the industrial system.

Self-definition of female workers reflects the adjustment of people who live in the rural structuring context. Their self-definitions are divided into two ideas. First idea comes from female workers who depend on the industrial system. They shift their live between the factory and their homes. The factory means the space they can maximize profits, their home mean the space they have responsibility to take care their families. But the female worker who is single, she chooses the life of consumerism. This idea leads female workers to the process of “professional labours” Second idea comes from female workers who create many choices for their live. They shift their live between their homes, their works and community space. This idea leads female workers to the process of “trainee entrepreneurs” or knowledge producers who try to produce knowledge spaces that hybridise between their lives experiences and situated knowledge. So female workers are not “informal workers” who are subordinators or unskilled labours because their selves’ perceptions are more complex than “informal workers”.